

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Директор Державної установи
«Інститут всесвітньої історії
НАН України»
член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор**

А.І. Кудряченко

А.І. Кудряченко
_____ 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ В ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ**

для здобувачів наукового ступеня доктор філософії

спеціальність

032 Історія та археологія

**Ухвалено Вченою радою
ДУ «Інститут всесвітньої історії
НАН України»**

(протокол № 8 від 03.12.2020 р.)

Київ – 2021

I. ОСВІТНЯ СКЛАДОВА

Тематичний план

№	Назва теми	лекц	семін	самоств	всього
1.	Дисертаційне дослідження – сутність, зміст, цілі, завдання, види наукового продукту, етапи підготовки, написання та захисту наукової роботи	1		2	3
2.	Організація наукової роботи та її методика	2	2	4	8
3.	Понятійний апарат і етапи науково-дослідницької діяльності	2	2	4	8
4.	Методи наукового пізнання	2	2	2	6
5.	Підготовка обґрунтування теми дисертаційного дослідження	2		4	6
6.	Структура дисертаційного дослідження		2	2	4
7.	Використання логічних законів і правил в дисертаційному дослідженні	2	2	2	6
8.	Загальна характеристика наукової мови і стилю дисертаційної роботи	2	2	4	8
9.	Наукова етика дисертаційної роботи	2	2	2	6
10.	Етапи підготовки дисертаційного дослідження до захисту	1		4	5
	Разом	16	14	30	60

**Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач
та програмні результати навчання**

Компетентності, якими має володіти здобувач	Програмні результати навчання	Найменування навчальних дисциплін, практик/ кількість кредитів/ кафедра, що забезпечує
	I. Цикл загальної підготовки	
	II. Цикл професійної підготовки	
	2.1. Нормативні дисципліни Набуття універсальних навичок дослідника	

Науково-дослідницькі	Вміння до критичного аналізу і оцінки сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, у т.ч. у міждисциплінарних галузях. Вміння проектувати та здійснювати комплексні дослідження, у т.ч. міждисциплінарні, на основі цілісного системного наукового світогляду з використанням знань у сфері історії та філософії науки. Вміння визначати перспективні напрямки розвитку і актуальні завдання досліджень у фундаментальних і прикладних сферах історії на основі вивчення і критичного осмислення вітчизняного і закордонного досвіду (також і іноземними мовами). Слідування етичним нормам у професійній діяльності.	Методика проведення дисертаційного дослідження в історичній науці 2 кредити ЄКТС ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Професійні	Володіння методологічним інструментарієм науково-дослідницької діяльності у галузі історії. Володіння навичками проведення наукового дослідження з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Здатність до розробки нових методів дослідження і їх використання у самостійній науково-дослідницькій діяльності. Здатність до відповідальної самоорганізації науково-дослідницької роботи, виконання технологічних вимог і нормативів у професійній діяльності.	
Соціально-психологічні	Слідування етичним нормам у відносинах з членами наукового колективу, розвиток міжособистісного діалогу та взаємодії.	

Анотація змісту нормативних та дисциплін вільного вибору

ППН2 Методика проведення дисертаційного дослідження в історичній науці

Мета навчальної дисципліни – формування знань про сутність та методику дисертаційного дослідження

Завдання – формування знань та навичок щодо:

- науково-дослідницької діяльності при підготовці дисертаційного дослідження;
- збору, аналізу та формування джерельної бази дослідження;
- принципів та основних етапів написання дисертаційного дослідження;
- методики, методів та понятійного апарату наукового дослідження;
- стилістики наукового тексту;
- наукового реферування та цитування;
- оформлення бібліографічного апарату;
- апробації дисертаційного дослідження та публікації його результатів;
- процедури підготовки до захисту, захисту та оформлення документації за результатами дисертаційного дослідження.

-

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- специфіку та організаційно-структурні особливості дисертаційного дослідження;
- принципи наукової етики дисертаційного дослідження;
- основні принципи, логіку та структуру дисертаційного дослідження;
- компоненти наукового апарату дослідження;
- основні навички пошукової та інформаційної поведінки;
- алгоритми бібліографічного та інформаційного пошуку;
- критерії оцінки наукової інформації;
- основні вимоги до оформлення наукових робіт, включаючи цитування, посилання та оформлення бібліографічного апарату;
- процедури підготовки до захисту, захисту та оформлення документації за результатами дисертаційного дослідження.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- визначати та обґрунтовувати тему, план, актуальність, новизну, об'єкт і предмет дослідження, формулювати проблему, мету і дослідницькі завдання з обґрунтуванням відповідної методики;
- застосовувати методи наукового пізнання при проведенні аналізу теоретичного матеріалу;
- працювати з джерельною базою дослідження;
- користуватися інструментами бібліографічного та інформаційного пошуку;
- визначати відповідність та якість наукової інформації інтернет-джерел;
- володіти стилями академічної мови, навичками та прийомами написання тексту дисертаційного дослідження, реферату, рецензії, історіографічного огляду, тез, статті та інш.
- оформляти текст наукового дослідження, у тому числі бібліографічний апарат, посилання та цитування, у відповідності до вимог ВАК.

Зміст дисципліни за темами

Тема 1. Дисертаційне дослідження – сутність, зміст, цілі, завдання, види наукового продукту, етапи підготовки, написання та захисту наукової роботи.

Кандидатська дисертація як кваліфікаційна робота. Зміст, цілі, завдання, види наукового продукту, етапи підготовки, написання та захисту наукової роботи.

Тема 2. Організація наукової роботи та її методика.

Зміст і характеристика основних етапів дослідження, їх взаємозв'язок і координація. Науково-дослідницька діяльність як творчий процес.

Методологія науки. Проблема вибору адекватної поставленим меті і завданням дослідницької парадигми. Теоретична та емпірична основа роботи. Методика дослідження. Теоретичні підходи, принципи, фактори, методи, методики дослідження. Загальні методичні принципи наукового

дослідження: єдність теорії і практики; принципи об'єктивності, всебічності і комплексності дослідження; системний підхід до проведення дослідження. Методичні вимоги до результатів дослідження: об'єктивність, достовірність, надійність, доказовість й інші. Методика наукового дослідження як сукупність прийомів, способів дослідження, порядок їх застосування і інтерпретації отриманих з їх допомогою результатів. Програма дослідження, розробка показників, критеріїв, методів дослідження.

Тема 3. Понятійний апарат і етапи науково-дослідницької діяльності.

Процес науково-дослідницької діяльності.

Компоненти наукового апарату дослідження: протиріччя, проблема, тема, актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження, гіпотеза, положення, що виносяться на захист, наукова новизна, теоретична і практична значимість. Етапи науково-дослідницької діяльності.

Вибір теми НДР. Відповідність теми дослідження науковим інтересам пошукача, науковому напрямку (паспорту спеціальності).

Обґрунтування актуальності і структурування понятійного апарату. Типологія наукових тем: теоретичні, практичні або змішані.

Ступінь наукової розробки проблеми, історія питання, опрацювання вітчизняної та іноземної літератури по темі дослідження. Систематизація досліджень з вибраної теми за проблемним принципом.

Об'єкт і предмет дослідження. Співвідношення об'єкту, предмета, теми та мети дослідження. Формування проблемного поля дослідження.

Мета, завдання та гіпотези дослідження. Формування програми дослідження. Відповідність структури дослідженням її меті та завданням.

Тематика, структура і логіка проведення наукового дослідження, варіативність його побудови. Комплексність дослідження.

Тема 4. Методи наукового пізнання.

Діалектика як всезагальний метод наукового пізнання.

Методи наукового пізнання: сутність, зміст, основні характеристики. Класифікація методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові підходи і методи, окремонаукові, дисциплінарні, міждисциплінарні дослідження. Класифікація методів наукових досліджень: емпіричні, теоретичні, порівняльно-історичні, методи математичної і статистичної обробки і інтерпретації результатів наукової роботи. Дослідницькі можливості різних методів. Загальнонаукові побудови. Комплексність дослідження.

Тема 5. Підготовка обґрунтування теми дисертаційного дослідження.

Робота із джерелами по темі дослідження, аналіз періодичних друкованих та інтернет-видань. Обговорення та консультації із науковим керівником та фахівцями із проблематики дослідження. Визначення та

обґрунтування теми, плану, актуальності, об'єкту і предмету дослідження, формулювання проблеми, мети і дослідницьких завдань з обґрунтуванням відповідної методики. Підготовка тексту обґрунтування дисертаційного дослідження.

Тема 6. Структура дисертаційного дослідження

Принципи побудови вступу: актуальність, ступінь наукової розробки, об'єкт і предмет, мета і завдання, гіпотеза і методологія дослідження, наукова новизна і положення, що виносяться на захист, теоретична і практична значимість.

Принципи побудови основної частини дисертації. Кореляція завдань дослідження і основні розділи основної частини роботи. Співвідношення теоретико-методологічних і практико-емпіричних розділів дослідження.

Принципи побудови заключної частини. Висновки як кумулятивний підсумок дисертаційної роботи.

Список використаної літератури. Принципи формування списку.

Додатки до дисертаційного дослідження.

Обсяг дисертаційного дослідження.

Тема 7. Використання логічних законів і правил в дисертаційному дослідженні.

Поширені логічні помилки у науковому тексті. Узгодженість понятійного апарату. Вимоги несуперечливості мислення і закон суперечливості. Вимоги закону виключення третього. Дотримання послідовності у викладенні фактів і мінімізація протиріч. Закон достатньої підстави: вимоги доказовості наукових висновків, обґрунтованості суджень.

Тема 8. Загальна характеристика наукової мови і стиля дисертаційної роботи.

Мовна культура дослідження. Стилїстика наукового тексту. Особливості наукового дискурсу. Формально-логічний метод викладу матеріалу. Система мовних засобів. Сміслова завершеність, цілісність та зв'язність. Формування навичок письмової наукової мови.

Тема 9. Наукова етика дисертаційної роботи

Етика наукового дослідження. Роль наукового керівника у дослідженні.

Наукова сумлінність дослідника і проблема плагіату.

Основні принципи роботи з науковою літературою. Відповідність використаної літератури темі дисертаційного дослідження.

Навички та прийоми реферування наукової літератури. Відмінність авторської позиції від реферативного викладу.

Принципи наукового цитування. Культура цитування.

Використання літератури на іноземних мовах.

Специфіка роботи з електронними носіями інформації.

Перевірка авторського тесту у системі «Антиплагіат».

Тема 10. Етапи підготовки дисертаційного дослідження до захисту
Апробація роботи і публікація основних результатів дослідження.
Підготовка до захисту.
Процедура захисту.
Оформлення захисту.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Галузинська Л.І., Науменко Н.В., Колосюк В.О. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб. / Л.І. Галузинська, Н.В. Науменко, В.О. Колосюк. - К.: Знання, 2008. - 430 с.
2. Голиков А.Г., Круглова Г.А. Методика работы с историческими источниками: учеб. / Голиков А.Г., Круглова Г.А.; под ред. Голикова А.Г. – М.: Издательский центр «Академия», 2014. – 224 с. (у бібліотечному фонді Інституту)
3. Горелов В. П., Горелов С. В., Сальников В. Г. Докторантам, аспирантам, соискателям учёных степеней и учёных званий: практическое пособие. - Москва, Берлин: Директ-Медиа, 2016. - 736 стр.
4. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст]: навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу - К.: "Центр учбової літератури", 2014. - 142 с.
5. Бубенчиков А. А. и др. Основы научных исследований. Учебное текстовое электронное издание локального распространения. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019. – 158 с. ISBN 978-5-8149-2847-4
6. Колесников О. В. Основы научных исследований. 2-е вид. випр. та доп. Навч. посіб.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
7. Мокін Б. І. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / Б. І. Мокін, О. Б. Мокін. – Вінниця: ВНТУ, 2014. – 180 с.
8. Овчинников М. О. Текст лекції навчальної дисципліни «Методологія дисертаційного дослідження та мовні особливості наукового стилю» обов'язковий компонент освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (081 «Право» (правозастосування), 053 «Психологія» (практична психологія), 011 «Наука про освіту»). Лекція №3 «Науковий стиль сучасної української літературної мови». Харків, 2020. 22 с.
9. Основы методологии та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'ютантів / за ред. А. Є. Конверського. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.
10. Пономарев А.Б., Пикулева Э.А. Методология научных исследований: учеб. пособие. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.
11. Пушкарь А.И., Потрашкова Л.В. Основы научных исследований и организация научной деятельности: учеб. пособие. – Харьков, 2009. – 306 с.

10. Селунская Н.Б., Петрова О.С., Карагодин А.В. Количественные методы в исторических исследованиях: Учеб. Пособие / Под ред. Н.Б. Селунской. М.: ИНФРА-М, 2014. – 255 с. (у бібліотечному фонді Інституту)
12. Сізова К. Л. Майстерність науковця: мовний аспект: навчальний посібник. – Кременчук: КрНУ імені Михайла Остроградського, 2017. – 128 с.
13. Ткачук О. В., Наконечна Л. Б. Сучасне українське наукове мовлення: навчально-методичний посібник / Ткачук О.В., Наконечна Л. Б. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2018. – 160 с.
14. Чмиленко, Ф.О. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» [Текст] / Ф.О. Чмиленко, Л.П. Жук. – Д.: РВВ ДНУ, 2014. – 48 с.
15. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. - 3-тє вид., виправ, і доповнен. - К.: Алерта, 2012. - 696 с.
16. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / В. Є. Юринець. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 178 с.
17. Ярская В.Н. Методология диссертационного исследования: как защитить диссертацию. Полезно молодому ученому, соискателю ученой степени. - Саратов: Изд. СГТУ, 2011. – 176 с.

Додаткова:

1. Ашерев А.Т. Подготовка, экспертиза и защита диссертаций. – Харьков: Изд. УИПА, 2002. – 135 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови./ Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
3. Національний стандарт України. Інформація та документація. Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). ДСТУ 3582:2013. Видання офіційне: прийнято на надано чинності: наказ Мінекономрозвитку України від 22.08.2013 № 1010. — К.: Мінекономрозвитку України, 2014. — 15 с.
4. Методичні матеріали для семінарських занять з курсу «Методологія наукових досліджень» /Л. В. Фоміна - видавництво Нац. гірн.ун-ту– Д.: ДВНЗ «НГУ», 2015. - 12 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. / Голова ред. колегії В. І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.